

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مرحوم آقای حکیم درباره صحیحۀ محمد بن مسلم که در آنجا دارد سئلتُ عن آنية أهل الكتاب، (يهود و...) حضرت فرمودند: لا تأكل في آنيهم اذا كانوا يأكلون فيه الميتة و الدم و لحم الخنزير، ایشان در اینجا قائل به این هستند که این روایت دلالت بر مدعا ندارد چون شرط مفهوم ندارد.

[اشکال بر کلام مرحوم حکیم]

عرض شد که اولاً: این از مواردی است که حتماً شرط باید در اینجا مفهوم داشته باشد، به جهت این که ذکر شرط با توجه به حرمت ذاتیۀ مشرکین، این القاء به تهلکه است و القاء در حرام است و بر امام علیه السلام جایز نیست که در مقام بیان، این مطلب را بگویند.

مطلب دوّم این که شرط در جایی مفهوم ندارد که نفس ذکر خود شرط در آنجا مفید باشد نه این که ذکر او در آنجا اصلاً مفید نباشد، ذکر شرط مفید است و لکن آن مفهوم شرط در آنجا نیست، لحاظ نمی شود، حالا یا بخاطر تأکیدی یا به خاطر علةٍ أُخرى ذکر آن شرط را می کنند که در آن موارد ما می گوئیم که شرط مفهوم ندارد، اما در ما نحنُ فيه که اصلاً تأکید در اینجا معنا ندارد بلکه بواسطۀ نجاست ذاتیۀ که خود نجاست ذاتیۀ موکّد است، مثل نجاست لحم و خنزیر است، دیگر در اینجا اصلاً ذکر شرط (اذا يأكلون لحم الخنزير) در این صورت لغو خواهد بود نه اینکه مفید است و شرط در اینجا مفهوم ندارد. این هم دوّم.

سوم اینکه خود مرحوم آقای حکیم در بحث انفعال ماء قليل در بحث کُر و در بحث طهارات، قائل به مفهوم شرط هستند؛ الماء إذا بلغ قدر کُر لم ینجسه شی، در آنجا یکی از ادلّۀ انفعال ماء قليل را در مقابل بعضی از امامیۀ همین ادلّۀ ای که در آنها شرط مذکور است می دانند. الماء إذا بلغ قدر کُر لم ینجسه شی معنایش این است که الماء اذا لم يبلغ قدر کُر ینجسه شی، حالا ینجسه کل شی أو ینجسه بعض الاجناس، در این خلاف است که نقیض سالبۀ کلیّۀ آیا موجبۀ جزئیۀ است؟ چون نقیضش که موجبۀ جزئیۀ است، آیا این روایت دالّ بر ینجسه بعض الاشياء است یا ینجسه کلّ الاشياء است؟ علی ای حال بالاخره ینجسه شیء ما هم باشد برای

مطلب کفایت می کند که در مقابل کُر که کُر در آنجا لا ینجسُهُ کلُّ شیء. در پس بنابراین در اینجا مطلب ایشان قابل دفاع نیست.

مسئله دیگر اینکه...

[سؤال و جواب عربی]

سؤال: ایشان نفی کلی نکردند، ایشان گفتند بَانَ الشرطية فيه ليس لهما مفهوم، یعنی در این روایت...

جواب: شرطیتی که در این است مفهوم ندارد

سؤال: نه اینکه اصلاً شرطیت مفهوم ندارد

جواب: نه ما هم همین را می گوئیم. ما می گوئیم شما چطور در آن روایت اخذ به مفهوم شرط کردید اما

در این روایت چرا شرطیه اش را اخذ نمی کنید؟

سؤال: آنجا قرینه است

جواب: چه قرینه ای است؟ نفس روایت است. خود یک روایت یکی از ادله تنها نه سایر ادله دیگر، این

روایت را به عنوان یکی از ادله انفعال ماء قلیل ذکر می کنند، الماء إذا بلغ قدر کُر لم ینجسُهُ شیء، می فرمایند

شرطیت در این روایت ولو اینکه ما قائل هستیم که همین طور است که نقیض سالبه کلیه موجب جزئی است

همین قدر استفاده کنیم بر اینکه خود این موجب جزئی فی بعض الآنات ینجس ماء القلیل، این کافی است

برای ما. کافی است که ما قائل به انفعال ماء قلیل بشویم و یکی از ادله هم این است. ما می گوئیم که اگر قرار

بر این است که شما اخذ به مفهوم شرط بکنید و بدون هیچ قرینه ای در آنجا خود شرطیت را ذکر بکنید، اگر

قرینه بود ذکر می کردند دیگر می گفتند به این قرینه در این روایت، شرط در اینجا مفهوم دارد، گفتند نه خود

این روایت شرطیتش اقتضاء می کند انفعال ماء قلیل را. ما می گوئیم اگر قرار است در آنجا، چه فرق می کند

بین آن روایت در ماء قلیل و بین این روایت طهارت مسلم؟ چه فرق می کند؟ خب این هم در اینجا [همین

طور است]، اصلاً فرقی در اینجا نیست.

[سؤال و جواب عربی]

پس بنابراین این عدم اخذ به مفهوم شرط در صحیحۀ محمد بن مسلم و اخذ به مفهوم شرط در انفعال

ماء قلیل، این در اینجا بلا وجه هست. این هم یک دلیل.

آمدیم سراغ موثقه عمّار؛ اگر در نظر تان باشد در موثقه عمّار دارد که: عن ابی عبد الله علیه السلام عن

الرجل هل يتوضأ من كوز او اناء غيره اذا شرب منه على انه يهودی؟ فقال: نعم. فقلت من ذلك الماء الذی

یشرب منه، یعنی من نفس هذا الماء، قال علیه السلام: نعم.

راجع به این در اینجا لا شک و لا شبهه که کاسه و کوزه، این ماء قلیل است، آب کُر نیست و در شرب

هم ارتباط و تماس دهان با آب است. یعنی هیچ مسئله قابل شک نیست که اولاً: ماء ماء قليل است. ثانياً: قطع داریم بر اینکه ارتباط و تماس به واسطه دهان با این کوزه و آب قليل هم حاصل شده، خب این را در اینجا چکار کنیم؟

ایشان در اینجا می فرماید که: ممکن آن یکنون مبنیاً علی عدم الانفعال ماء القليل! خیلی عجیب است! یعنی امام علیه السلام بر مبنای عدم انفعال ماء قليل آمده در اینجا این حکم را بیان کرده. آخر نمی شود که امام صبح در اینجا بیاید بنا بر مسلک ماء قليل یک حرف را بزند، فرض کنید که در یک جای دیگر بیاید بنا بر نجاست یک مطلبی را بگوید. اگر شما قبول دارید...، البته می توانیم راجع به این قضیه دفاع کنیم و آن اینکه در بحث انفعال ماء قليل و عدم انفعال ماء قليل بعضی از ادله ای وجود دارد بر اینکه آب قليل منفعّل نمی شود، می توانیم بگوئیم که مرحوم آقای حکیم در اینجا خواستند بگویند که این دلیلی که در اینجا امام علیه السلام ذکر کردند این که ماء قليل اشکال ندارد، این جزو ادله ای است که عدم انفعال ماء قليل را می خواهد بیان بکند، این را می توانیم از طرف ایشان بگوئیم و دفاع کنیم از طرف ایشان و لکن با توجه به سایر ادله و آنچه که مقارنات این دلیل است، این [دفاع] تمام نیست.

سؤال: خودش دارد

جواب: بله؟

سؤال:؟ اولی هم خودش دارد

جواب: بله حالا عرض می کنم که خود ایشان هم بعداً می گویند.

روایت دیگر صحیحۃ ابراهیم اولی، ابراهیم بن ابی محمود قال قلت للرضا علیه السلام الجارية النصرانية تخدمک و أنت تعلم أنّها نصرانية لا تتوضأ و لا تغتسل من جنابة؟ قال علیه السلام لا بأس؛ تغسل یدیها. در اینجا می فرمایند که: بَانَ الظاهر انّ مورد السؤال فيها قضیة خارجیه، این یک قضیة خارجی است، لِانّ الظاهر من قول السائل الجارية النصرانية تخدمک خصوص الجارية المعينة التي كانت تخدم الرضا علیه السلام و لم يعلم أنّ هذا الاستخدام كان باختياره أو باختيار سلطان الجور و أنّ كان سلام الله علیه مجبوراً علی ذلك فيكون سؤال أنّ حاله مع هذه الجارية في ظرف اضطراره الى خدمتها و لو كان المراد السؤال عن القضية الكلية لكان المناسب التعبير بقوله الجارية تخدم الانسان أو تخدمني كما لعله ظاهر و حيثئذ يشکل الاستدلال بها علی ما نحن فيه لاجمال الواقعة التي هي موضوع السؤال.

این محمل هم بسیار محمل بعیدی است که ایشان در اینجا کرده اند. ایشان می فرمایند اصلاً قضیة سؤال از امام رضا علیه السلام مربوط می شود به یک قضیة خارجیه، اصلاً کاری به استفتاء از یک حکم شرعی ندارد. شخص آمده رفته در منزل امام رضا دیده یک زن نصرانی آنجا دارد فرض کنید که خدمت می کند، حالا ما از

آقای حکیم سوال می‌کنیم از کجا این یارو فهمید که این زن نصرانی است و...؟ این غیر از این است که معروف و مشهور بوده که امام رضا کنیز نصرانی دارد؟ غیر از این چه محملی می‌تواند بر این مطلب داشته باشد؟ حالا از این صرف نظر کنیم.

ایشان می‌گویند که این یک قضیهٔ خارجی است لعل اینکه مجبوراً علیه این کنیز را از طرف مأمون دادند به حضرت، و این در اینجا از باب تقیّه است و مجبور است و تقیّه هم همان طوری که تأثیر در حکم تکلیفی می‌گذارد، رفع حکم وضعی که طهارت و نجاست هم از احکام وضعی است، آن را هم انجام می‌دهد. پس بنابراین حضرت در اینجا مجبور بوده و اینها.

اولاً این محملی که در اینجا هست، از کجا معلوم است که شما آمدید و می‌گویید که این کنیز را مجبوراً دادند به امام رضا؟ این محمل دلیل می‌خواهد.

ببینید یک مطلبی را که فراموش نکنیم بیان کنیم آن مطلب این است که یکی از اشتباهاتی که فقهای ما مرتکب می‌شوند... تفکر خاص آنها نیست بای نحو کان توجیح بشود، حالا این توجیح درست است یا غلط است به این کاری ندارند، فقط این در اینجا منظور است.

حالا آقای حکیم از کجا شما آمدید یک همچنین توجیح و محملی را می‌کنید که شاید مأمون این کنیز را به زور به حضرت داده؟! کجا مأمون می‌آید یک کنیزی را به زور به حضرت بدهد؟! اتفاقاً عکسش است، یک کنیز بسیار زیبایی را برای حضرت فرستاده بود بخاطر اینکه حضرت را امتحان کند و بعد هم بیاید به همه بگوید که اینها مرغابیهای هستند که به آب نمی‌رسند وقتی که به آب می‌رسند مثل ما هستند! اینها(ائمه علیهم السلام) این طوری هستند! حضرت کنیز را ندیده برگرداند به مأمون و چند خط شعر نوشت برای مأمون که دیگر ریشهای ما سفید شده و دیگر از ما گذشته، اینها مبارک خود شما باشد! می‌خواست بیاید این طور حضرت را تحقیر کند! آن وقت حالا مأمون می‌آید حضرت را مجبور می‌کند که یک کنیز نصرانیه بیاید برای او خدمت کند؟! این چه چیزی دارد؟ چه محملی در اینجا دارد؟ چه حساب و کتابی در اینجا هست که حتماً بایستی که تحمیل به این جهت باشد؟! آخر توجیح کردن هم یک حدی دارد! شما همین طوری یک نحوه ای بیاید توجیح بکنید که اصلاً قابل قبول نباشد! مأمون بیاید مجبور بکند حضرت را...! خب حضرت را مجبور بکند! بسیار خب، این یکی.

ثانیاً: [وقتی سائل از حضرت سؤال می‌کند و] می‌گوید که چه طور این [کنیز نصرانی] در اینجا هست؟ حضرت بگوید که من احتیاط می‌کنم، یک جمله بیاید بگوید که من احتیاط می‌کنم، اینکه دیگر اشکال ندارد که حضرت جواب آن شخص را این طور بخواهد بدهد. یک طوری مطلب را بگوید، یک قسمی مطلب را بگوید که در این مطلب، مطلب خودش را [هم] بیان کرده باشد مثل همان روایتی که دیروز عرض کردیم

که حضرت بگوید لا تترکه تحریماً بل تترکه تنزهاً، مطلب را به یک نحوی بیان کند که القاء در تهلکه نشود و خلاف ما انزل الله به مردم بیان نشود. خب حالا حضرت می گویند که خیلی اشکال ندارد دستش را می شوید. پس بنابراین از اوّل حضرت می گفت که اشکال ندارد، چرا حضرت می آید می گوید اشکال ندارد تغسل یده، اگر حضرت می خواهد به او بفهماند که من در حال تقیه هستم، من دارم تقیه می کنم و مجبور هستم، به یک لحنی، به یک عبارتی این تقیه را بیان می کند، حضرت بفرماید که خب مأمون فرستاده دیگر در اینجا، این طوری. نه جوابی داده و نه هیچ چیز. بفرماید که خب مأمون در اینجا فرستاده و ما هم با او هستیم، چرا حضرت بیاید بگوید که لا بأس به هی تغسل یده؟ چرا بگوید دستش را می شوید؟ خب معلوم است که این طرز صحبت کردن، واقعاً برای یک شیعه امام رضا علیه السلام ایجاد شبهه می کند.

خب چه طور حضرت خواسته یک حکم تکلیفی را بیان بکند در اینجا و طوری صحبت بکند که منی که بعد از هزار و دویست سال دارم به این روایت نگاه می کنم در شبهه بیفتم؟ خب این یک مسئله است دیگر. امام رضا فکر همه شیعیانش تا روز قیام قائم آل محمد است. امام صادق همین طور. همه ائمه همین طور. باید عبارت و روایت را یک نحوه ای بیان بکنند که منی که الان نمی دانم قضیه چیست و در مقام استنباط، روایت امام رضا را دارم جلویم می گذارم، من نباید در شبهه بیفتم. خب با این روایتی که حضرت این طور بیان می کند من قطعاً حکم به طهارت اهل کتاب می کنم، [چون] حضرت می توانست هزار صورت بیان کند...، یک قاضی، یک فقیه وقتی که می خواهد با مردم صحبت کند یک طوری صحبت می کند که مردم در اشتباه نیفتند، آن وقت امام علیه السلام در مقام بیان احکام همین طوری بگوید نه مشکل نیست...! بعد ما توجیح کنیم و بگوئیم که حضرت را مجبورش کردند و...! اولاً؛ کجا مجبور کردند؟ ما هیچ دلیل بر جبر نداریم و حملی را که ما در روایت می کنیم باید بر حمل دلیل داشته باشیم نه اینکه شما... عرض کردم که یکی از اشتباهاتی که خیلی از افراد در اینجا می کنند این است که همین طوری شکمی در می آیند حمل می کنند! بخاطر اینکه یک روایت بر مرام و مراد آنها نیست می آیند همین طوری حمل می کنند بدون اینکه [دلیلی بر این حمل خودشان داشته باشند و می گویند] شاید این طور بوده! شاید این طور بوده که [دلیل قانع کننده ای] نیست! [اگر این طوری کار درست می شود که] بنده می گویم خب شاید این طور نبوده! با شاید که کار درست نمی شود، روایت درست نمی شود. شاید مأمون مجبور کرده، بنده می گویم شاید مجبور نکرده، خود حضرت اتفاقاً خیلی هم خوشش آمده و او را گرفته! چه کسی یک همچنین توجیحی کرده؟ چه دلیلی بر این محمل داریم؟ شاید آوردند و به حضرت هدیه داده اند خب اینکه...!

سؤال: شاید خود حضرت این کنیز را در اینجا خریده باشد

جواب: همین. من هم همین را عرض می کنم. این یکی.

ثانیاً؛ لسان سوالی که دارد این شخص می کند این لسان سوال، لسان فتواست نه لسان یک قضیه خارجی. دارد به حضرت می گوید که این جاریه نصرانیه که در اینجا هست از نظر ارتباطات، از نظر طهارت و نجاست، شما با او چکار می کنید؟ دارد حکم را سوال می کند نه اینکه یک قضیه خارجی. بر فرض هم قضیه قضیه خارجی باشد ملاک حکم کلی از آن استفاده می شود، پس این مطلبی را که ایشان می فرمایند که سزاوار بود که ایشان سوال بکند، نه آقا خیلی از موارد هست که انسان قضیه خارجی را به عنوان ملاک حکم کلی مطرح می کند. مثلاً یک وقتی سوال می کند آقا اگر شخصی این کار را بکند ما چه کنیم؟ یک وقتی می گویند آقا شما که این کار را می کنید در این مورد چه کاری انجام می دهید؟ در اینجا چه می کنید؟ این هم نسبت به فعل خاص خارج نظر ندارد، نسبت به یک جریان استمراری، یک مطلب استمراری که [وجود دارد از حضرت دارد سؤال می کند] منتهی خوب حالا خواسته مورد را هم نشان بدهد. خوب پس این [حمل] هم در اینجا [صحیح به نظر نمی رسد] و قطعاً این حملی که ایشان در اینجا کردند فیه نظر است و این هم خلاف از ظهور بالاتر هست.

أما صحیحه دوم ابراهیم؛ أَنَّهُ لَا يَظْهَرُ مِنْهَا أَنَّ السَّوَالَ مِنْ حَيْثِ النِّجَاسَةِ... جواز العمل! این هم خیلی عجیب است از ایشان!

ببینید روایت دیگر روایت صحیحه آخری قلت لرّضا علیه السلام الخياط أو الغسار يكون يهودياً أو نصرانياً و أنت تعلم أنه يبول و لا يتوضأ ما تقول في عمله؟ قال لا بأس. ایشان حملی را که در اینجا می کنند خیلی عجیب است! ایشان می فرمایند که: شاید این از عملش سوال کرده نه از نجاست.

آخر اینجا را دیگر آدم چه بگوید؟! آخر بابا جان آمدن یک کارگر یهودی و کارگر نصرانی و خانه ساختن برای آدم که اشکال ندارد، این چه ربطی دارد به اینکه بیاید سوال بکند؟ خياط و غسار، غسار کسی است که می آید لباس می شوید و دستش با رطوبت و لباس و با آن آب و حالا آب قلیل و فلان و آن لباسی را که دست می زند همه با هم عجیب است، مخلوط است، معنا ندارد که شما بگویید که از عملش سوال می کند یا از طهارت و نجاستش؟ مگر عمل کردن یهودی برای انسان حرام است که شما می گویند از عمل سوال کرده؟ خوب یک عامل می آید بنا برای آدم می سازد، یک عامل می آید تنظیف منزل می کند، یک عامل می آید تکنیس می کند، جارو می کند، این چه اشکال دارد؟ اصلاً از ابده بدیهیات است که عمل یهودی و عمل نصرانی بلا مانع است، این همه عمال هستند که اینها همه یهودی و نصرانی و فلان هستند... پس اینکه من خدمتتان عرض می کنم که از عمل...

ببینید ما باید متوجه این قضیه باشیم که در مقام استنباط همین طوری کشکی نیایم یک احتمالی را مطرح کنیم و ببندازیم وسط! گرفت گرفت...! بابا شیر یا خط که نیست اینجا! اینجا روایت است، روایت امام را شما همین طوری نمی توانید سر خود توجیح کنید و بگویید شاید از عملش خواسته سوال کند! خوب آقا جان یک

حرفی بزن که کسی به شما نخندد! بعد هم بعد از این همه، آخرش بگویند آقا ببخشید همه این محاملی که کردیم همه فیه تأمل بود! خب این که صحیح نیست. این هم از این روایت که اصلاً این روایت قابل حمل در اینجا نیست.

مطلب دیگری که ایشان بیان کردند راجع به صحیحہ [علی بن] جعفر است که در بحث انفعال ماء قلیل است، این هم دیگر از آن مسائل است! این را می توانیم بزنیم به آن قضیہ انفعال ماء قلیل، یک بحث دیگر بود که آن را نمی توانستیم بزنیم یعنی مؤاکله بود. ایشان می گویند که مراد حضرت از اینکه می فرمایند مگر اینکه مجبور شدید، شاید تقیہ باشد.

این تقیہ را ما نفهمیدیم در اینجا که این تقیہ چیست؟! اولاً آن زمان زمان تقیہ نبوده نسبت به این قضیہ که حالا چون فتوای ابوحنیفه و اینها بر طهارت بوده حالا از باب تقیہ [حضرت این گونه فرمودند]، نه آن موقع هنوز مسئله چیزی نبوده که حالا کسی که انجام ندهد و مخالف انجام بدهد و امثال ذلک، این خیلی مسئله مهم باشد از باب تقیہ. و ما باید بدانیم ظرفیت و موقعیت در آن موقع به چه وضعیتی بوده، آیا اقتضای تقیہ می کرده در یک همچین وضعیت یا اقتضای تقیہ نمی کرده؟ و ما نمی توانیم در هر موردی تا اینکه صرفاً یک خلافتی را مشاهده می کنیم بگوئیم زمان زمان تقیہ بوده، خیلی از احکام و فتاوا اینها قابل برای تقیہ نبوده، اینها یک احکام عادی بوده که طرفین نسبت به این قضایا احکام مختلفی انجام می دادند. این ...

سؤال: در اهل سنت هم مخالف داریم که اینها هم قائل به نجاست هستند...

جواب: بله. می گویم که همان ابن عباس گفت که مثل کلب و خنزیر... و بعضی از اهل تسنن هم دارند گرچه اتفاق آنها هست ولی در خود آنها هم به غیر از این عمل کردند

[سؤال و جواب عربی]

سؤال: در زمان حکومت عباسیها تقریباً دیگر تقیہ نبوده

جواب: نه نبوده مگر در بعضی از موارد خاص، یعنی آنچه را که آنها رویش حساسیت داشتند، روی بعضی از مسائل اعتقادی و الا از مسائل احکام و اینها نه. یا مثلاً در مورد خصوصیت وضو. در مورد خصوصیت وضو که هارون نسبت به وضو حساسیت داشت، خب این تقیہ بوده و در قضیہ علی بن یقطین با موسی بن جعفر این مسئله روشن است.

سؤال: مثل سنی ها وضو می گرفتند؟

جواب: بله، بله مثل سنی ها وضو می گرفتند

سؤال: آن وقت شیعه بودند اما به ظاهر خودشان را...

جواب: بله، ولی خب از باب...

حتی گاهی از اوقات ممکن است خود هارون و مأمون هم مثل شیعه وضو بگیرند ولی اطرافیانشان را سنی بگذارند به خاطر خوف از این که از اصحاب امام باشد، این هم خب...، لذا مسئله مسئله سلطه است مسئله فتوا نیست. اصلاً در تقیه مسئله مسئله سلطه است.

یک روایت هست که ایشان این روایت را نتوانسته هیچ کاریش بکند و ولش کرده، این دیگر خیلی بهتر! آن روایت روایتی است که قبلاً هم عرض شد، نعم تُشكَلُ موثقة عمار المتضمنة تغسیل نصرانی للمسلم اذا لم يوجد مسلم أو مسلمة ذات رَحِمٍ، که نصرانی مسلم را غسل بدهد در صورتی که مسلمی نباشد یا مسلمة ذات رحم نباشد، در موقع غسل دادن میت، و تغسیل النصرانیة للمسلمة كذلك فإنَّ البنی علی وجوب التغسیل فی الماء النجس بعیداً جدّاً، این که بگوئیم که تغسیل به ماء نجس باشد، خب این نمی شود این طور، یعنی اصلاً این بعید است، حتی اگر ماء، ماء نجس باشد یجبُ تيمُّمُهُ لا مثلاً تغسیلُهُ، لِأَنَّهُ یزیدُ المیتُ نجاسةً، این یک، و حمله علی التَّغسیلِ بالكثیر أبعد، ممکن است در این جا گفته بشود که این نصرانی را با ماء کر... منظور این است، این که دیگر خیلی بعید است که...! آب کر کجا بوده که حالا بیایند...! آخر با آب کر که نمی آیند این را در آب کُرش بکنند، این را با آفتابه آن هم آن زمان! سطل برمی دارند با ابریق آب می دهند، با کاسه تغسیل می کنند مُرده را که در کُرش نمی کنند بکشندش بیرون! و لاجل ذلك ردَّ الموثقة المذكورة بعضهم لمخالفة القواعد، بخاطر این، این موثقه را قبول نکردند. لکن...

سؤال: این چیزی که در موثقة عمار هست این است که در عالم خارج نمی توانند به آن عمل بکنند، یک مسلمانی در یک جائی مرده که همه نصرانی هستند، نصرانی که موظف نیست طبق مذهب اسلام او را غسل بدهد، این را می برد زیر خاک دفن می کند

جواب: یک پولی به او می دهند که بیاید غسلش بدهد دیگر.

سؤال: همان که بخواهد پول بدهد خودش می آید غسلش می دهد دیگر.

جواب: خب حالا این مُرده مرد نیست، زن است. صحبت سر این است که زن است. زن را نمی شود

که مرد غسل بدهد مگر این که حالا شما فتوا بدهید! حالا یک چیزی یادم آمد ولی خب نمی گویم!

لکن المشهور بین القدماء والمتأخرین العمل بها، عمل به این روایت است. خب اگر مشهور - خیلی جالب است - اگر قدماء و متأخرین به این روایت عمل کردند پس باید قائل به عدم تنجیس یهودی و نصرانی باشند! از یک طرف قائل به نجاست یهودی و نصرانی، از یک طرف عمل به این روایت، خلاصه ما وجه این را نفهمیدیم که این چه جهتی دارد؟! خب این مطلب تمام شد.

بعد ایشان، [مرحوم حکیم]، دو مطلب را در این جا نقل می کنند که یک بحث راجع به قضیة اجماع است، یک بحث هم راجع به استدلالی که شده **الْيَوْمَ أَجَلٌ لَكُمْ الطَّيِّبَاتِ وَ طَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ جَلٌّ لَكُمْ وَ**

طَعَامُكُمْ جِلُّ لَهُمْ... ﴿المائدة، ۵﴾ اول این قضیه طعام را ذکر می‌کنیم تا بعد برویم سراغ قضیهٔ اجماع.

راجع به وَ طَعَامُكُمْ جِلُّ لَهُمْ، این یکی از ادلهٔ طهارت اهل کتاب بود که در این جا آوردیم، البته بحث ما در مشرکین، اعم از اهل کتاب است اما خب این جا راجع به اهل کتاب است و بنا بر عدم قول به فصل چطور این که ما در روایات نسبت به خصوص مشرکین نداریم البته بعضی از روایات دیگری هم هست و کذا غیر هم که در آنجا هم استفادهٔ وحدت ملاک و اتحاد سیاق را ما در ترتب و عدم ترتب نجاست و طهارت بر اینها می‌کردیم، یکی این آیه **الْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ وَ طَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ جِلُّ لَكُمْ وَ طَعَامُكُمْ جِلُّ لَهُمْ ...** ﴿المائدة، ۵﴾ است. در اینجا استفادهٔ طهارت غذایی می‌شود که آنها طبخ کنند. مرحوم آقای حکیم در اینجا می‌فرمایند که از این آیه هم [طهارت اهل کتاب] استفاده نمی‌شود به جهت اینکه در روایات، طعام تفسیر به حبوبات شده و شکی نیست که حبوبات طاهر است و با دست زدن یهودی و نصرانی، حبوبات نجس نمی‌شود. جوابی که نسبت به این قضیه باید داده بشود این است که حبوبات فی حد نفسه طاهر است و کسی شک ندارد بر اینکه اگر یک یهودی یا نصرانی حمّس یا فرض کنید که لوبیا و اینها به شما بدهد نجس است، یک بقالی بیاید به شما یک کیلو لوبیا بدهد نجس است و سؤال کردن از امام هم اصلاً در این صورت لغو است بلکه منظور از طعام، غذایی است که با اینها طبخ می‌شود به خلاف غذایی که در آن غذا، لحم است، در قبال لحمی که لحم غیر مذکّاست و ممکن است لحم خنزیر باشد و لحم غیر مذکّی باشد و میته باشد، در اینجا ائمه علیهم السلام طعام را تفسیر به حبوبات کردند، حبوباتی که آنها درست می‌کنند این حبوبات اشکال ندارد برای شما، غذایی که این حبوبات در آن هست نه این حبوبات خشکی که از بقالی بخریم، چه حبوباتی که از بقالی بخریم چه حبوباتی که از مزرعه برداریم بیاوریم، این چه ربطی به یهودی و نصرانی دارد مثل اینکه یک شیشه را بردارد به شما بدهد، آجر را بردارد به شما بدهد، حبوبات خشک را هم بردارد به شما بفروشد، **طَعَامُكُمْ جِلُّ لَهُمْ** یعنی چه؟ یعنی حبوباتتان برای آنها حلال است؟ یعنی برود از آشپزخانه یک کیلو نخود خشک بردارد ببرد خانه‌اش؟ یا شما برداری بروی؟ خیلی ممنون هستیم! نمی‌گفتید هم می‌فهمیدیم این قضیه را، این نیاز به سؤال کردن نداشت. منظور از طعام، غذای مطبوخ است، آن غذای مطبوخی که با حبوبات هست آن **الْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمْ** و الا سابق و بعد و لاحق و اینها اگر اینها یابس باشند اینها چه اشکالی دارد که...؟ اصلاً نیاز به سؤال ندارد و در این صورت اصلاً آیه لغو خواهد بود. پس این هم...

سؤال: خود کلمهٔ طعام هم دال بر این است که طبخ پیدا کرده...

جواب: بله. البته در بعضی از روایات به غیر از مطبوخ هم طعام اطلاق شده، مثل اینکه به گندم هم مثلاً در باب کفّارهٔ صوم، یک مدّ طعام اطلاق شده که در آنجا گندم مطبوخ نیست بلکه همین گندم گندم نی است، غیر مطبوخ است. ولی در خصوص آیه با قرینهٔ **الْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ وَ طَعَامُ ...** این منظور طعام طعام

مطبوع است منتهی طعامی که در آن گوشت غیر مذکّی نباشد بلکه همین حبوبات و امثال ذلک باشد خضریات و حبوبات و اینها باشد.

مرحوم آقای حکیم می فرماید که بنابراین با توجه به آنچه که از ادلّه نجاسات ما آوردیم با توجه به معارضی که برای آن از اینها هست این محاملی که ما ذکر کردیم در این محامل تأمل است - خب خدا خیرتان بدهد - و با وجود این معارضاتی که تصریح بر طهارت اهل کتاب دارند، عمل به روایاتی که دال بر نجاست ذاتیه اهل کتاب است، عمل به آنها مشکل است و ایشان می فرماید که اشکل از آن، عمل به روایات معارض که دال بر طهارت اهل کتاب است، چرا؟ لوجود اجماع الأمة و اجماع الفقهاء الامامیه علی نجاستهم.

پس بنابراین ملاک نجاست اهل کتاب و مشرکین بنا بر مجموع مطالبی که ایشان ذکر کردند برگشت همه اینها به اجماع است.

در مقام اجماع، ابن عقیل که مخالفت کرده. شیخ مفید هم در یک جا مخالفت کرده. شیخ طوسی هم یک جا گفته بله یک جا گفته نه. خب ما نفهمیدیم این اجماعی که یک همچنین مخالفی دارد چه طور یک همچنین اجماع فقهاء در اینجا مطرح می شود؟ ببخشید شیخ طوسی در اینجا مخالفت کرده در یک جای از نهاییه و در یک جای دیگر گفته اینها نجس هستند، خب این تبدل فتوا یک امری است که ...

سؤال: در نهاییه حکم به طهارت کرده

جواب: حکم به طهارت کرده ولی بعدش چرا

سؤال: در جای دیگر ...

جواب: حکم به نجاست کرده، بله. این خب ...

سؤال: از ابن جنید هم هست

جواب: از ابن جنید هم هست، بله، ابن جنید هم هست، ابن عقیل هم هست، حتی از سلار هم نقل شده که او هم قائل به طهارت است، اینها مخالفتهایی است که در مورد نجاست ذاتیه اهل کتاب از فقهاء در اینجا بیان شده. این مسئله مسئله مخالفت در مورد اجماع [بود که بیان شد].

و اما در خصوص خود اجماع که ما اصلاً ببینیم اجماع در اینجا حجیت دارد یا ندارد، یک بحثی درباره اجماع هست که ما آن بحث را در باره حجیت روایت هم عرض می کنیم و این بحث بحث بسیار مهمی است. همیشه در باب اجماع نگاه کنید ببینید آن اجماعی که نقل شده به این کیفیت، ما با این اجماع مخالفت نیستیم، آن اجماعی است که آن اجماع دلیلی از روایت نداشته باشد به نحوی که پایه و مبنای اجماع فتوا و استنباط و حدس نسبت به حکم است نه اینکه اجماع بر اساس حس و بر اساس حکم ظاهری غیر مقبول الاستنباط، آن اجماع برای افراد حاصل بشود. به عبارت دیگر آن اجماعی را ما می توانیم ملاک برای قول امام بدانیم که همان

ملاک در باب حجیت روایت، آن ملاک در اجماع وجود داشته باشد.

در باب حجیت روایت روایتی را که ابی بصیر یا محمد بن مسلم یا زراره از امام علیه السلام نقل می‌کنند در وقتی برای ما حجت است که آنها شهادت به حس داده باشند، یعنی بیایند بگویند امام علیه السلام این عبارت را فرمود، این عبارت منظور امام علیه السلام است. یا نقل به لفظ به عینه کنند که می‌شود نقل لفظی، یا نقل به معنا کنند که می‌شود نقل مفهومی، در هر دو حال در اینجا شهادت شهادت حس است. در حجیت خبر راوی ملاک برای صدق و ملاک برای حجیت، شهادت حس است نه شهادت حدس. وقتی که راوی می‌آید یک روایتی را از امام علیه السلام نقل می‌کند چون شهادت به حس می‌دهد این کلامش را ما قبول می‌کنیم. چون می‌گوید امام این لفظ را گفت ما کلام او را قبول می‌کنیم اما اگر آمد گفت حدس من و استنباط من از کلام امام این بود، این برای ما حجیت ندارد. این برای خود آن راوی حجیت دارد. آن راوی که از امام علیه السلام نقل می‌کند اگر بگوید گمان من این بود که منظور امام...

... حدس من این بود که امام این معنا را از این روایت قصد کرد، من استنباط کردم از امام این معنا را، این برای ما حجیت ندارد. این استنباط مال خودش، بدرد خودش می‌خورد. راوی برای ما روایت او حجیت دارد که شهادت حسی بدهد بگوید سمعتُ من فَمَ الامام ابی عبدالله علیه السلام هكذا، سمعتُ منه هكذا یا مثلاً قاله هكذا نه اینکه بیاید بگوید انا استفدت منه هكذا، من استفاده کردم، انا تخيلتُ، انا تفهمتُ منه اَنَّهُ مثلاً بسبب هذا البيان، این را اگر بگوید هیچ برای ما حجیت ندارد و [فقط بدرد خودش می‌خورد].

در باب اجماع، ما آن اجماعی را مستند به امام علیه السلام می‌دانیم که همین ملاکی که در باب روایت است که شهادت حس است، در اجماع هم موجود باشد، یعنی هیچ خبری که آن خبر موافق با اجماع است و در آن خبر قموضی وجود دارد و وجود نداشته باشد، یعنی یا این اجماع بدون خبر وجود دارد که از این اجماع بدون هیچ روایت و بدون هیچ خبر ما قطعاً استفاده می‌کنیم هذا حکم ضروری من ضروریات الدین، وانا لنا باثبات ذلك! من یک مورد هم حتی تا به حال پیدا نکردم که اجماعی بر یک حکمی باشد که آن اجماع مستند به خبر نباشد، این نیست. آنچه را که هست ضروریاتی است که آن ضروریات از زمان ائمه تا به حال هم بوده. اما اگر این اجماع مستند به خبری باشد...

... یا مستند به خبری باشد که آن خبر قابل برای تأویل نباشد. اما اگر ما در اینجا اخباری داشتیم که آن اخبار قابل تأویل بود و این اجماع مستند به آن اخبار بود، در آنجا قطعاً این اجماع حدسی خواهد بود و اجماع حدسی یک شاهی برای ما ارزش ندارد، ابدا. به جهت اینکه آن ملاکی را که در باب شهادت خبر ثقه بر قبول قول امام بر حس، ما آن ملاک را داشتیم ما آن ملاک را در اینجا فاقد هستیم و این اجماع ما اجماع فتوایی است نه اجماع حسی است که حکایت از قول و فعل و تقریر امام علیه السلام بکند، چه برسد به اینکه در یک

همچنین زمینه‌ای ما این همه روایات مخالف هم در اینجا داریم.

حالا در یک همچین موردی که روایات ناهیه این قدر است، روایات مخالف هم وجود دارد و در اینجا مخالف با این اجماع هم وجود دارد مثل ابن عقیل و ابن جنید و شیخ طوسی و شیخ مفید و امثال ذلک، علاوه بر اینکه موضوعاً اجماع محقق نیست، لو فرض هم که اجماع محقق باشد این اجماع چون مستند به حدس است نه مستند به حس، این اجماع برای ما حجیت ندارد چه طور اینکه اجماعی که در باب انفعال ماء بثر است، این اجماع در زمان محقق اول شکسته شد و مرحوم علامه حلی بر خلاف اجماع آمد فتوا به عدم انفعال ماء بثر داد، گرچه فتوایش از نظر ما مخدوش است، ولی در هر صورت چون این اجماع مستند به حدس بود و اجماع فتوایی بود نه اجماع حکم ظاهری و حکم ضروری، چون اجماع اجماع فتوایی بود لذا محقق و مرحوم علامه آمدند در قبال این اجماع قیام کردند و ایستادند. بناءً علیهذا این اجماع برای ما لو فرض که موضوعاً محقق باشد، اولاً محقق نیست، لو فرض هم که محقق باشد این اجماع برای ما حجیت ندارد. در قبول شهادتی که می‌کنند، یک وقتی شما می‌آیید با چشمتان می‌بینید که این قاتل این مقتول را در اینجا کشت، در اینجا شما می‌توانید شهادت به قتل این بدهید اما اگر آمدید یک مرتبه یک مقتول را دیدید، یک چاقوی خون آلود و متلوث به دم هم در دست این شخص دیدید، آیا شما در اینجا می‌توانید به شهادت حس شهادت بر قتل بدهید یا نه اینجا دیگر سراغ حدس می‌روید؟ چون در اینجا این مقتول است و این شخص قائم است و بیده سکین متلوث بالدم و لم یکن احدٌ غیر هذا، فانا نفهم ان هذا هو القاتل، این می‌شود شهادت حدسی و شهادت حدسی فایده‌ای ندارد.

یا اینکه فرض کنید که می‌دانید یک شخصی با این عدو است و این رفته در منزل او و وقتی که از منزل او برگشته فوراً سگته کرده و مُرده، گفتند که چرا این طور؟ فرض کنید که من باب مثال گفتند که غذایی که دیشب خورده این غذا فرض کنید که مسموم بوده است. شما در اینجا شهادت می‌دهید که او در اینجا سم داده است. چون این عدو او است و چون قرائن در اینجا حاکی از این است پس بنابراین شهادت می‌دهید. این شهادت فایده ندارد. شهادت باید حسی باشد. بالعین باید شهادت باشد تا این شهادت مقبول باشد. همین طور ما در باب حجیت اجماع این بحث را همین طور مطرح می‌کنیم.

بناءً علیهذا مستفاد از مرحوم آقای حکیم در مستمسک این بود که روایاتی که دلالت بر نجاست می‌کند، آن روایات را به واسطه تعارض آن روایات با روایات اقوای از آنها، به آن روایات نمی‌توانند عمل بکنند، ایشان فتوا به عدم عمل دادند و به واسطه وجود اجماع بر خلاف روایات مصرحه به طهارت، به روایات طهارت هم عمل نکردند، فقط تنها...

اللهم صل علی محمد و آل محمد